

Πανεπιστήμιο χωρίς εμπιστοσύνη

Αλέξης Καλοκαιρινός

Όπως πολλές φορές ήδη στο παρελθόν, η συζήτηση για τα πανεπιστήμια που ξεκίνησε στην ελληνική δημόσια σφαίρα είναι σχηματική και προσχηματική: Με το που έσκασε το σχέδιο νόμου ενεργοποιήθηκαν τα αντανάκλαστικά για το άσυλο και τα δωρεάν συγγράμματα. Αν το άσυλο ήταν η πεμπτούσια του Πανεπιστημίου, τότε θα ήμασταν η μόνη χώρα στον κόσμο με πανεπιστήμια. Και δικαίως τώρα θα θρηνούσαμε. Επίσης, πολλοί δυσκολεύονται να αναγνωρίσουν την αντίφαση ανάμεσα στις έννοιες «σύγγραμμα» και «Πανεπιστήμιο», δηλαδή ανάμεσα στην έτοιμη, συσκευασμένη γνώση και στην αναζήτησή της. Αλλά το Πανεπιστήμιο δε χτίζεται απλώς με καταργήσεις.

Όσο ρηχή και αν είναι η δημόσια συζήτηση, το ζήτημα της διοίκησης των πανεπιστημίων δεν θα μπορούσε να της διαφύγει. Στο προσχέδιο νόμου που δημοσιοποίησε το υπουργείο Παιδείας η αμαρτωλή «συνδιοίκηση» των πανεπιστημιακών με τους παραταξιακούς συνδικαλιστές φοιτητές κόβεται με το μαχαίρι. Ωστόσο το υπουργείο έκρινε ότι το «αυτοδιοικούμενο» Πανεπιστήμιο είναι πολύ σοβαρή υπόθεση για να το εμπιστευθεί, έστω κατά πλειονότητα, σε πανεπιστημιακούς εκλεγμένους από τους συναδέλφους τους και τους υποχρεώνει να καλέσουν σε βοήθεια την «κοινωνία»: Στο Συμβούλιο Διοίκησης, που κατ' ουσίαν υποκαθιστά τη Σύγκλητο, θα μετέχουν ισάριθμοι επιφανείς εξωπανεπιστημιακοί πολίτες. Τουλάχιστον η επιφάνειά τους δεν ορίζεται από την κατοχή συνδικαλιστικών θώκων, όπως ήθελε παλαιότερα ο Πρωθυπουργός. Θα συνδιοικήσει λοιπόν το Πανεπιστήμιο η «κοινωνία»;

Στην πραγματικότητα, από τη «δημοκρατική» διακυβέρνηση, όπου υποτίθεται ότι όλοι, καθηγητές και φοιτητές, συναποφάσιζαν για όλα, περνάμε στην πρυτανική μονοκρατορία. Ο επιλεγμένος από το Συμβούλιο πρύτανης (καθηγητής της ημεδαπής ή αλλοδαπής) αναλαμβάνει σχεδόν απεριόριστη εξουσία, από τον καταρτισμό των «προγραμματικών συμβάσεων» με το κράτος ως τη διάθεση των πιστώσεων, περνώντας από την κατανομή των θέσεων καθηγητών του ιδρύματος. Ενα σκαλί πιο κάτω θα στέκονται οι πανίσχυροι, διορισμένοι επίσης από το Συμβούλιο, κοσμητορες. Γενικά, στη «νέα εποχή» εκείνοι που αποφασίζουν διαχωρίζονται δραστικά από εκείνους που εκτελούν. Και τίθεται το ερώτημα αν, πια, αυτό είναι Πανεπιστήμιο, όπως το γνωρίσαμε στην ως τώρα παράδοση του δυτικού κόσμου. Μάλλον ο έλληνας νομοθέτης σπεύδει να τοποθετηθεί στο άκρο των τάσεων που διαλύουν, αντί να θεραπεύσουν, τις συλλογικότητες του δημόσιου χώρου, εν προκειμένω εκείνου που ονομάζεται ακόμη «Πανεπιστήμιο».

Πράγματι, το ελληνικό Πανεπιστήμιο θα γίνει αγνώριστο: Κατ' απόλυτη πρωτοτυπία, στον δυτικό τουλάχιστον κόσμο, δεν θα έχει πλέον τμήματα, παρά μόνο σχολές. Οι συντάκτες του νομοσχεδίου φαίνεται ότι πέρασαν μια περίοδο νοηματικής σύγχυσης ανάμεσα στις έννοιες «τμήμα» και «πρόγραμμα σπουδών», δηλαδή ανάμεσα στον δράστη και στη δραστηριότητα. Αλλά αντί να ξεκαθαρίσουν στο μυαλό τους το προφανές, επέλεξαν να καταργήσουν τα τμήματα και όπου προηγουμένως έγραφαν «τμήμα» έβαλαν «πρόγραμμα σπουδών». Το αποτέλεσμα είναι μνημειώδεις διατυπώσεις, όπως η ακόλουθη, σύμφωνα με την οποία ειδική επιτροπή «καταρτίζει το πρόγραμμα σπουδών, ύστερα από σύμφωνη γνώμη της συνέλευσης του οικείου προγράμματος σπουδών, εφόσον δεν πρόκειται για νέο πρόγραμμα σπουδών».

Εφεξής ένας χυλός «ομάδων διδασκόντων» θα συγκροτεί περιστασιακά προγράμματα κατά παραγγελία των ιεραρχικώς ανωτέρων τους.

Από την άλλη πλευρά ωστόσο οι δομές πολλαπλασιάζονται, με τον αληθινά «πρωτόγνωρο» αποχωρισμό των φορέων οργάνωσης προπτυχιακών και μεταπτυχιακών σπουδών: Άλλες σχολές για το ένα, άλλες για το άλλο. Ακολουθώντας τον νόμο θα καταλήξουμε, για παράδειγμα, σε δύο φιλοσοφικές σχολές ανά πανεπιστήμιο, προπτυχιακή και μεταπτυχιακή. Εναλλακτικά, όλα τα μεταπτυχιακά προγράμματα του ιδρύματος θα τσουβαλιαστούν σε μία ενιαία μεταπτυχιακή σχολή.

Το νομοσχέδιο αντικαθιστά τις παλαιές αγκυλώσεις με νέες. Ωστόσο ο προβλεπόμενος οργανισμός που θα αποκτήσει κάθε πανεπιστήμιο αρχικά προοριζόταν να αποτελέσει το εργαλείο για την αυτορρύθμισή του και τη διαμόρφωση της διακριτής του ταυτότητας, σ' ένα γόνιμο περιβάλλον πολυτυπίας. Ο πειρασμός όμως της κεντρικής κρατικής γραφειοκρατίας αποδείχθηκε ισχυρότερος, με πολλές λεπτομερείς, άκαμπτες και ισοπεδωτικές ρυθμίσεις σ' ένα μακροσκελέστατο σχέδιο νόμου. Πώς θα αυτενεργήσουν εκείνοι που δεν εμπιστεύεσαι για να το κάνουν; Και πάλι, ο οργανισμός θα καταρτισθεί από μόνο τον πρύτανη.

Στο γράμμα του νόμου χάνονται οι αναιμικές και αόριστες πρόνοιες για «Κέντρα Αριστείας» και επιπλέει μόνο η δυνατότητα συνεργασίας με ερευνητικά κέντρα και πρόσκλησης επισκεπτών καθηγητών. Τελικά, η έμμονη ιδέα του Πανεπιστημίου ως εξεταστικού κέντρου επιζεί και ενισχύεται: Οσοι φοιτητές αποτυγχάνουν κατ' επανάληψη θα καταφεύγουν σε εξεταστικές επιτροπές από τις οποίες αποκλείεται ο καθηγητής τους. Στο τέλος, θα παίρνουν το πτυχίο με το ζόρι, βελτιώνοντας την αναλογία αποφοιτούντων προς εισαγομένους, που θα αποτελεί ένα από τα πρώτα κριτήρια κρατικής χρηματοδότησης του Πανεπιστημίου.

Ισως όμως τα πράγματα να μην είναι τόσο ζοφερά. Ισως μάλιστα να μην υπάρχει καν σχέδιο νόμου. Διότι από το προσχέδιο που έγινε γνωστό αφαιρέθηκαν όλες οι μεταβατικές διατάξεις που είχαν δει το φως της δημοσιότητας σε μια λίγο προγενέστερη «διαρροή». Είναι σαν να ζούμε στον πλανήτη Γη, να περιγράφουμε τη ζωή στον Άρη και να μη λέμε πώς θα ταξιδέψουμε και πώς θα εγκατασταθούμε στον άλλον πλανήτη. Το κείμενο της διαρροής ήταν ωστόσο πολύ συγκεκριμένο: Πανεπιστημιακός «Καλλικράτης» με συνοπτικές διαδικασίες και, προβλέποντας ότι οι σημερινές πανεπιστημιακές αρχές δεν θα συνεργήσουν στην αυτοκατάργησή τους, διορισμός από το υπουργείο «διακεκριμένων επιστημόνων» αγνώστων λοιπών προδιαγραφών για να οδηγήσουν το ελληνικό Πανεπιστήμιο στη νέα εποχή. Αλλά και αυτό το σενάριο βρίσκεται στον αέρα. Μήπως όμως δεν συμβαίνει το ίδιο με τη χώρα ολόκληρη;

Ο κ. Αλέξης Καλοκαιρινός είναι αναπληρωτής καθηγητής το υ Πανεπιστημίο υ Κρήτης, επισκέπτης καθηγητής στη Freie Universit t Berlin.

Το Βήμα της Κυριακής, 10/07/2011